

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/1

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

Л св. 1

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ, др Ђорђе ОТАШЕВИЋ,
др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ, др Стана РИСТИЋ,
др Марина СПАСОЈЕВИЋ, др Живојин СТАНОЈЧИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти
др Весна Ломпар, др Стана Ристић, др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа: Чигоја штампа, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, св. 1 (1932/33) – год. 8, св. 1 (1941); Н.с. књ. 1 (1949/50)– . – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/33– 1941; 1949/50– (Београд : Чигоја штампа). – 23 cm

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 1 (2019)

САДРЖАЈ

Ч л а н ц и

- Идеофони у српском језику – дефиниција и функције: илустрација на примеру идеофона *бам* (ТАЊА Ч. МИЛОСАВЉЕВИЋ) 1–15
- Међуоднос псеудосоцијативности и протосоцијативности у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ) 17–27
- Прозодијска норма и њена реализација на примеру поста акценатских дужина (МИЉАНА Б. ЧОПА) 29– 46

П о в о д и

- Позив и ујуиџиџиво за куљење речи њо народу за Речник Српске краљевске академије* (1889): значајан прилог српској лексикографској култури (НЕНАД Б. ИВАНОВИЋ) 47–75
- Одбор за стандардизацију српског језика и његове одлуке (путевима књиге сабраних одлука поводом двадесетогодишњице рада) (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 77–103

Б и б л и о г р а ф и ј а

- Егон Фекете (1931–2009) – библиографија (ВЛАДИМИР Б. ЖИВАНОВИЋ) 105–117

П р и к а з и

- Душка Кликовац, *Српски језик у свейлу когнитивне лингвистике* (АЛЕКСАНДРА С. ЈОВАНОВИЋ) 119–129
- Гордана Штрбац, *Фразеологија о човеку и човек у фразеологији* (МАРИЈАНА Р. ЂУКИЋ) 131–139
- Ана Јањушевић Оливери, *Инџензификаџорске џарџикуле у савременом српском језику* (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 141–144

Милосав Ж. Чаркић, <i>Сѣих и језик</i> (АЛЕКСАНДАР К. КИКЛЕВИЧ)	145–147
Дејан Ајдачић (ур.), <i>О вредностима у српском језику</i> . Зборник етнолингвистичких радова 2 (ИВАНА В. ЛАЗИЋ КОЊИК) . . .	149–152
<i>Globalizacja a języki słowiańskie. Globalization and Slavic Languages</i> (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	153–158
Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика	
Призренско-тимочки говори	159–169

Одлуке Одбора за стандардизацију српског језика

ОДБОР ЗА СТАНДАРИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Комисија за односе са јавношћу
и решавање неодложних питања
Комисија бр. 7 од 26. фебруара 2019. године
Одлука бр. 68

ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКИ ГОВОРИ

Удружење фолклориста Србије обратило се писмом 15. новембра 2018. године Одбору за стандардизацију српског језика „поводом недоумице коју је у јавности изазвало објављивање зборника радова *Тимок. Фолклористичка и лингвистичка тиренска испитивања 2015–2017*, уреднице Светлане Ћирковић, у издању Народне библиотеке „Његош“ из Књажевца и Удружења фолклориста Србије, Београд, 2018“, односно – поводом позивања др Светлане Ћирковић у уводном тексту поменутога зборника на Унескову Листу угрожених језика, према којој у Републици Србији постоји шест угрожених језика, међу којима се налази и „торлачки“. На првој страни уводног текста, након позивања на Унескову Листу / Унесков Атлас угрожених језика, наведено је следеће: „Термин ’торлачки’ је на Унесковој листи наведен у преводу на енглески језик (*Torlak*), а у српској лингвистици се користи термин ’призренско-тимочки’. На Унесковој листи издвојени су као ’торлачки’ неки посебни говори призренско-тимочког дијалекта (...) Ми се такође бавимо само једним говором у оквиру ’торлачког’, а то је тимочки.“ Удружење фолклориста Србије је у закључку свога писма предложило да Одбор „својим научним ауторитетом избрише ’торлачки’ са Унескове Листе угрожених ’језика’ за Републику Србију, будући да је у питању призренско-тимочки дијалекат српског језика“. Проблематичност навођења те Унескове листе, без било каквих уредничких напомена, констатовао је

Одбор и пре добијања писма од Удружења фолклориста Србије. Пошто се надлежности Одбора не протежу и на комуникацију са Унеском, Одбор се у вези с овим питањем обраћа јавности својом одлуком у виду прецизније препоруке и ставова којима се разрешава недоумица у вези с именовањем српских говора призренско-тимочке дијалекатске области, а који свакако чине средство представљања усмене традиције и израза као дела српског нематеријалног културног наслеђа, једнако као и сви други српски народни говори.

СРПСКИ ГОВОРИ ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКЕ ДИЈАЛЕКАТСКЕ ОБЛАСТИ

Унесков *Атлас угрожених језика* (*UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger*; <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>), или интерактивна Унескова мапа, представља шест угрожених језика у Републици Србији: арумунски, банатски бугарски, сефардски (европски / шпански), ромски, торлачки и војвођански русински (у оригиналу, на енглеском: Aromanian, Banat Bulgarian, Judezmo (Europe), Romani, Torlak, Vojvodina Rusyn). Дакле, као засебан „угрожени регионални језик“ нашао се у поменутом атласу „торлачки језик“, окарактерисан као „рањив“ (енгл. *vulnerable*), а који се под тим називом у Атласу појављује још 2010. године. На поменутој Унесковој мапи „торлачки“ је као угрожен лоциран у четири тзв. средишње области – у југоисточној Србији, западној Бугарској, североисточној Македонији и на јужном Косову. Као алтернативни називи за „торлачки“ се, према Унесковој листи, наводе „горански“, „јањевски“ и „карашевски“ (жупанија Караш Северин у румунском Банату), што су заправо оделити говори призренско-тимочке дијалекатске области.

У Унесковом атласу нема дефинисаних критеријума по којима се један језички идиом може прогласити језиком, као што се ни у једноме „од десет међународних докумената у којима се помиње статус језика не наводи (...) експлицитно када један језик треба сматрати посебним језиком, тј. не наводи се који су критеријуми идентитета једнога језика“ (<http://www.isj.sanu.ac.rs/ru/2017/08/11/odluka-odbora-za-standardizaciju-o-statusu-bosanskog-ili-bosnjackog-jezika/>), што оставља или отвара могућност за различита тумачења. Додатно, Унеско се оградајује напоменом да ознаке које се користе у Атласу, као и грађа која се представља, не подразумевају став Унеска о питању њиховог правног статуса у некој држави или области, у некоме граду и слично, као ни о питању одређивања њихових граница.

Државни језици и њихови дијалекти, у нашем случају – српски језик и његови дијалекти, треба да се штите посебним нормативним актима матичне државе. У *Закону о службеној употреби језика и писама*, који је тренутно на снази, нема међутим одредби које се тичу српских дијалеката. *Евројском повељом о регионалним или мањинским језицима*, чији је потписник и Република Србија, ипак се језици који су „(ii) **различити од званичног језика те државе**, што не укључује дијалекте званичног језика те државе или језике радника миграната“ (Опште одредбе, чл. 1).

Терминолошки систем се, недвосмислено, разликује у дијалектологијама различитих језика и различит значењски опсег могу имати термини као што су *дијалекат*, *наречје*, *говор*, те је у том смислу различита и њихова употреба у оквиру класификација народних говора / локалних идиома. У страниј лингвистичкој литератури из западних научних центара, углавном балканолошкој, често се користи енгл. *Torlak* да се означе говори призренско-тимочке области. Међутим, енглеским *language* именује се искључиво 'језик', дакле – енглески, руски, француски језик итд., док се енглеским *vernacular* именује 'народни говор', говор који се разликује од књижевног језика, тако да је дистинкција међу њима прецизно установљена.

Значајно је истаћи да не сагледавамо основ за издвајање неког дијалекта или локалног идиома као посебно угроженог („рањивог“) у смислу растакања његовог граматичког профила или нестанка, будући да сви народни говори последњих деценија бивају захваћени ковитлацем савремених цивилизацијских токова и тековина, попут штампаних и електронских медија пре свега. У вези с неумитним ишчезавањем богатства у виду „разноврсних прелива нашег народног говора“, како је говорио Павле Ивић, најважније је једно – да то богатство не ишчезне незабележено. Посебну пажњу, ипак, треба обратити на мењање постојеће дијалекатске мапе Косова и Метохије, као на последицу посведочених различитих начина потискивања до уклањања и српског стандардног језика и његових народних говора (призренско-тимочких, косовско-ресавских и зетско-сјеничких) на просторима јужне српске покрајине у новије време; највећи број сведочанстава с терена налази се у књизи Митре Рељић *Српски језик на Косову и Метохији данас (социјалистички и лингвокултуролошки аспекти)* (2013).

Завршне напомене: Потреба да се одређени дијалекат или локални идиом сачува у своме усменом и писаном лику свакако носи позитиван предзнак. Међутим, мора се водити рачуна о томе да се код призренско-тимочких говора, па тиме и код тимочко-лужнич-

ког дијалекта и његових говорника, не ради ни о каквој етничкој нити језичкој посебности, будући да се привидна особеност ове дијалекатске области заснива заправо на својеврсној комбинацији језичких одлика које су распрострањене знатно шире, те да нема никаквог основа за евентуално измештање било којих призренско-тимочких говора или њихове целине из српског етничког и језичког корпуса. Будући да се језик сматра најизразитијим показатељем етничког идентитета, у стручним се текстовима мора водити рачуна о јасном, прецизном и аргументованом одређивању према терминима / називима који нису саставни део термилошког система српске науке о језику, како се не би десило да неопрезна и(ли) неаргументована употреба таквих презетих термина / назива буде евентуално злоупотребљена на геополитичком плану – са могућом идејом креирања неке нове нације и(ли) новог (књижевног) језика на српском етничком терену, а имајући притом у виду последице језичког инжењеринга који је на нашим просторима током последње три деценије био у пуном замаху производећи нове политичке језике, без узимања у обзир стручних, лингвистичких критеријума. Дакле, оно што се раније и у понеким лингвистичким радовима називало *југоисточним / шорлачким дијалектним српског језика* назива се у савременој србистици, а и у савременој славистици, *призренско-тимочком дијалекатском облашћу*, управо онако како се наводи у књизи Павла Ивића *Српски дијалекти и њихова класификација* (2009), у којој се помиње и тимочко-лужнички дијалекат, или пак говори тимочко-лужничког дијалекатског типа, као и *тимочки говори* као њихова подгрупа (стр. 198–199). Употреба синтагме *шорлачки језик* може указивати на потребу прекрајања језичког идентитета говорâ призренско-тимочке области и стога се у домаћим научним и стручним текстовима треба држати утврђеног става српске и словенске дијалектологије, дакле – треба користити назив *призренско-тимочки говори* за *српске говоре призренско-тимочке дијалекатске област*.

О б р а з л о ж е њ е

Термин *шорлачки* коришћен је у прошлости у стручној литератури за именовање говора читаве призренско-тимочке дијалекатске области, дакле – за именовање области која је по своме простирању далеко шира од северног дела тимочко-лужничких говора (односно, од делова општине Књажевац и југоисточног дела општине Зајечар) у њеним оквирима, те се стога употреба овога термина показала као непримерена и термилошки погрешна. Уз недовољно широк обухват терена за који се везује (па и ту са не баш прецизно утврђеним граница-

ма), термин *ѿорлачки* се као атрибуција дијалекта није доцније ни могао уклопити у научни терминолошки систем српске дијалектологије, који садржи дводелне називе дијалекатских јединица, а чији редослед сегмената сведочи о правцу простирања датог дијалекта, тј. о правцу његовог разношења политичким или економским миграцијама (косовско-ресавски, шумадијско-војвођански, херцеговачко-крајишки итд.). По називу једнога краја у источној Србији и по особинама говора тога краја, које су у различитој мери изражене и у другим локалним идиомима југоисточне и јужне Србије, у прошлости су поједини лингвисти, као нпр. Томо Маретић, наводили *ѿорлачки* и као засебно, четврто наречје српско-хрватског језика (*Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Zagreb MCMLXIV, torlački dijalekt*). Разлози појединих лингвиста за сврставање призренско-тимочке (у даљем тексту ПТ) области ван штокавског наречја налазили су се у томе што је у обзир узиман само синхрони план, те тако занемариван дијахрони развој говора ове области, без кога су уочаване само балканске иновације које су их разликовале од осталих српских дијалекатских формација. Доцније се у српско-хрватској филолошкој литератури могла срести паралелна употреба термина *ѿризренско-ѿимочки* и *ѿорлачки* (углавном без дилеме да су у питању два назива за један исти дијалекат српског језика).

У *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (Матица српска, 1976), под одредницом *Торлак* даје се следеће значење, које је обележено као застарело: „назив за представника српског дијалекта који се говори у јужној и југоисточној Србији“. Локална припадност, (само) идентификација које се исказује именовањем *Торлак* дефинише се у *Тимочком дијалекатском речнику* Јакше Динића (одредница *Торлак*), објављеном у едицији „Монографије“ Института за српски језик 2008. године, као „становник долине Белог Тимока од Књажевца до Вратарничке клисуре. Торлаци углавном себе не зову Торлацима. То њих други тако називају, поготово они који живе северније од њих, Зајечарци, а нарочито Власи. Међутим, у последње време једна група школованих људи из Минићева и околине преко својих скупова и локалних медија настоји да афирмише овај назив“.

И сам Александар Белић у знаменитој студији *Дијалектии источне и јужне Србије* (1905) говори о недоумицама које су се везивале и које се везују за статус и порекло ових говора, те су они некада бивали одређивани и као српски, и као бугарски, и као „прелазни“, јер „њихов географски положај и неке специјалне црте давали су им нарочит значај и чинили питање о њима загонетним“ (стр. XXVII). Белић је говоре ПТ области поделио у три групе – тимочко-лужничку, сврљишко-

-заплањску и јужноморавску (доцније призренско-јужноморавску), при чему је навео да су се призренско-јужноморавски говори пружили моравском долином ширећи се миграцијама ка северу, док тимочко-лужнички говори захватају изразито брдовиту област источне Србије, планинским масивом одвојену од моравске долине. Резултати бројних теренских истраживања све до данашњих дана потврђивали су заснованост ове Белићеве поделе говора ПТ области из 1905. У наведеној се подели „без проблема уклапа главнина бугарских говора који су по својим особинама блиски српским призренско-тимочким говорима. Ти бугарски говори су тесно повезани са тимочко-лужничким дијалектом“ (Целокупна дела Павла Ивића X/2**, 2. *О дијалектологији*, 2018, стр. 226–227).

Павле Ивић је у последњој класификацији српских дијалеката коју је дао (постхумно објављена студија *Српски дијалекти и њихова класификација*), „помиривши“ дијахрону и синхрону гледну тачку, доделио ПТ говорима у оквиру штокавског наречја посебно место у односу на све остале штокавске говоре – као структурално иновативним у односу на (све остале) структурално конзервативне, будући да су их иновације учиниле много особенијим него архаизми (Целокупна дела..., стр. 259–260). У истој студији, П. Ивић је призренско-јужноморавску, сврљишко-заплањску и тимочко-лужничку групу говора назвао дијалектима у оквиру призренско-тимочке дијалекатске области. Како је приметио Слободан Реметић у тексту *Језик Моравског слива*, и поред изодавна уочене хетерогености говора ПТ зоне, тј. неких крупнијих разлика међу њима, подужи је и списак особина, и старијег и новијег датума, које су им заједничке (монографија групе аутора *Морава*, 2006, стр. 687, 689). На основу предложене четворне поделе тимочко-лужничког дијалекта од стране руског лингвисте и признатог проучаваоца српских народних говора Андреја Н. Собољева, П. Ивић је овај дијалекат диференцирао на тимочку, белопаланачку, пиротску и лужничку јединицу, а без противречја са старом поделом на тимочки и лужнички поддијалекат. Примерима је илустрована изузетна архаичност тимочког говора, изузимајући исељеничке говоре на тлу Румуније, спрам свих осталих говора ПТ области (Исто, стр. 242–243).

Познато је да је физиономија данашњих говора ПТ зоне одређена у основи двама таласима хронолошки сукцесивних иновација, од којих је први онај који им је донео низ западнојужнословенских развојних црта у односу на источнојужнословенски језички масив, док је други био знатно доцнији експанзивни балканистички талас. Пишући, на пример, *О њореклу и особинама њиројског говора*, Павле Ивић бележи

да потврду српске и штокавске основице ПТ говора имамо у њиховом поседовању свих основних (фонетских и морфолошких, пре свега) особина којима се српски говори разликују од бугарских још из давнашњег времена настанка разлика између ова два језичка типа, и међу којима нема ниједне црте која би им била заједничка (уп. нпр. наше *сън* и *дън* према буг. *сън* и *ден*, *земља* према *земя*, *њега* према *него*, *играмо* према *играме* итд.). Дакле, штокавске иновације из најраније фазе, тј. до отприлике 12. века, углавном су присутне у ПТ дијалекатској зони, док је доцнији њихов развој ову зону дотицао само делимично. У већини ивичних по својој положају говора, у областима које притом углавном нису биле на правцима честих миграција и контаката, налазимо прежитке давнашњег језичког стања, неке језичке црте које су се с протоком времена измениле у централним областима (Целокупна дела Павла Ивића X/2***, 2. *О дијалектологији*, 2018, стр. 92–93), па су тако и у говорима ПТ области, али не у свим, сачувани неки архаизми који су нестали у другим српским штокавским говорима: чување посебне фонеме за полугласник – *лъже*, *дън*, *огъњ*, као и чување неизмењеног вокалног *л* и *л* на крају речи или слога – *јаблка*, *ѿлн*, *слза*; *бел*, *ѿроменил*, *нашъл*, уз појаву и рефлекса који се делимично или потпуно разликују од оних у осталим српским народним говорима (*слуза*, *слунце* нпр.).

Сматра се да српски језик у целини припада периферији балканског језичког савеза, док српски ПТ говори спадају у категорију Шалерових „балканских језика првог ранга“. Може се говорити о веома старим општебалканским особинама у призренско-тимочким говорима, јер су оне резултат промена извршених током асимилације затеченог предсловенског (махом романизованог) становништва на овим просторима – о чему је писао Александар Белић, али и о иновацијама које су настале у претходно већ поменутом другом таласу, знатно касније. Те структуралне иновације (истрвеност квантитативних и квалитативних опозиција и постојање само једног, експираторног акцента, потом аналитичка деклинација и компарација, ишчезавање инфинитива, тј. његова замена конструкцијом *да* + презент, употреба удвојених облика личних заменица), које су мање познате већини осталих српских народних говора, али које су у литератури засведочене и подалеко од југоисточне периферије штокавске области, везују се за ступање призренско-тимочких говора „у развојну сферу балканског језичког савеза“ – не касније од 15. века. Кључна чињеница, коју је Павле Ивић изнео у *Дијалектологији* из 1985, јесте та да су „главне изоглосе које спајају призренско-тимочке говоре са бугарским и македонским језиком хронолошки (...) секундарне у односу на оне које обележавају блискост

истих говора са осталим штокавским дијалектима. Стога оне, иако имају вредности за типолошку (структуралну) карактеристику говора, ипак не значе ништа за њихово порекло“ (стр. 122–123), при чему је посебно важно истаћи и то да су ПТ говори, према релевантним написима из области балканологије, ипак само делом били захваћени процесима балканизације у односу на суседне бугарске говоре, као и да су ове особине одлика не само словенских него и несловенских балканских језика (румунског, албанског и новогрчког).

„Посебан је случај становништва чији говори имају призренско-тимочку основицу у северној Македонији (тетовско-кратовски појас) и у западној Бугарској, уз коју иду и димитровградски и босиљградски крај (‘белоградчишко-брезнишки говори’). Те популације имају највећим делом македонско, односно бугарско национално опредељење“, те се ови говори због својих носилаца не проглашавају српским, али они „улазе у састав дијалекатских формација које су претежним делом српске“ (Целокупна дела... X/2**, стр. 121). Помињући специфичну ситуацију у којој су се нашли говори југоисточне Србије, као „непосредно ослоњени на суседне, но језички блиске јужнословенске области, бугарску и македонску“, Првослав Радић у тексту *Белешке о југоисточним србијанским говорима и још јонечему. Социolingвистичко и културолошко гледиште* (2018) наводи да нема препрека да се наши говори који са суседнима представљају дијалекатски континуум сврстају у оквире српског језика, будући да је П. Ивић „међу овим континуумима јасно омеђио оне који би имали бити репрезентанти српског у односу на бугарски и македонски језик“ (стр. 76–77). ПТ дијалекатска област, осматрана у односу на српски књижевни језик и на већину српских дијалеката, делује „егзотично“ по многим својим одликама, али она заправо не припада никаквим особеним дијалекатским формацијама, тачније – она само поседује заједничке одлике једне граничне зоне према, у највећем своме делу, генетски сродним језицима.

У хрватској дијалектологији уобичајено је третирање ПТ дијалекатске области као засебног наречја – торлачког; тако Јосип Лисац у својој дијалектологији (*Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Zagreb, 2003) наводи да се овим наречјем „говори на крајњем југоистоку средњојужнославенскога дијасистема, између косовско-ресавскога дијалекта штокавскога наречја те бугарског и македонскога језика“ и додаје да се њиме углавном користе Срби. Уз „торлачке“ говоре Хрвата у појединим насељима јужне српске покрајине (чији носиоци данас углавном живе у Хрватској), аутор сврстава и карашевске говоре у Румунији, будући

да Карашевце помиње само као католике и Хрвате, за разлику од Свиначана, за које наводи да су православни и Срби (стр. 143, 147). О припадности карашевских говора ПТ дијалекатском типу у његовој старијој фази (тј. пре завршеног процеса усвајања балканизама), судећи по њиховом пореклу и главним одликама, писао је у више наврата Павле Ивић; то су говори са типично штокавском физиономијом, са много архаичних црта, али и са иновацијама развијеним кроз вишевековно трајање у инословенској средини. Лингвиста и универзитетски професор из Темишвара Михај Н. Радан у књизи *У њоходе њајновијом Карашу. Етнолошке и фолклористичке студије* (2004) скреће пажњу на чињеницу да је највероватније због верског фактора, али и због језичких црта диференцијалних у односу на друге банатске и уопште српске говоре, дошло до колебања Карашевака при етничком опредељивању – између српског и хрватског идентитета, при чему је до деведесетих година прошлог века била жива посебна национална свест о постојању *карашевског народа и карашевског језика*, да би се потом Карашевци у знатнијем броју почели национално опредељивати као Хрвати. Опречни закључци у вези са етничким пореклом Карашевака опстајали су у струци све до половине прошлог века, када се почињу појављивати лингвистички, а касније и етнографско-историјски радови који су аргументовано показали припадност карашевских говора штокавском наречју и српском дијалекатском корпусу (стр. 172–177).

Нарочито треба имати у виду да је овде реч о једној од српских области које се налазе при геолингвистичком ободу, па с освртом на тај податак треба посебно бити обазрив у коришћењу терминологије и у класификацијама, будући да погрешно перципирање и(ли) именовање говора који имају овакав статус може произвести знатне последице и ван (социо)лингвистичког плана. Посебну обазривост код третирања ПТ говора изискује и чињеница да аспирације према делу српских говора налазе свој одраз, најалост, и данас на картама *Бугарског дијалектолошког ајласа*, па тако *Карта на диалектната делитба на българския език* (https://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/) има легенду у оквиру које се налазе *зајадни бугарски говори*, под које се сврставају и *крајњи северозајадни говори* (дати светлоплавом бојом): преко Мораве, линијом која иде западно од градова Врање – Лесковац – Ниш – Алексинац, па на североисток скреће од Сталаћа ка Зајечару. Мора се указати и на чињеницу да ПТ говори на Косову и Метохији нису обухваћени овом картом, а они су, као и косовско-ресавски, стариначки говори на томе простору, разнети далеко на север и североисток сеобама српског становништа почев већ од 14. века.

Овом приликом скрећемо пажњу и на стереотипне констатације које се често у јавности могу срести – о недовољној истражености, проучености и описаности ПТ говора. Будући да су говори ПТ области одувек били атрактивни и интригантни због комбинације архаичних и иновационих језичких црта које их одликују, изучавали су их подробно још од првих година 20. века и страни и домаћи слависти, тако да они данас по броју студија посвећених појединим њиховим говорима и по обухвату тема представљају најбоље истражене српске народне говоре. Број дијалекатских речника који се везују за овај терен је петнаестак (објављиване су и обимне допуне првим издањима појединих речника), не рачунајући мање збирке речи, при чему су многи од њих објављени међу корицама *Српског дијалектолошког зборника*, научног гласила са традицијом дугом преко 110 година. Такође, грађу за *Речник САНУ*, који је речник и народног а не само књижевног језика, чине и примери из ПТ говора. Библиографија ПТ говора за период од 1992. до 2014. године садржи преко хиљаду јединица – од монографија, преко ауторских радова из дијалектологије, ономастике, историје језика, па све до дијалекатских текстова – које су у целини или у некоме своме сегменту посвећене резултатима истраживања ових говора (Марина Јуришић и Јордана Марковић, 2016). У новије време публикован је и знатан број прозних и поетских остварења (најчешће су то збирке приповедака и песама) писаних на некоме од локалних идиома са ПТ подручја, што знатно доприноси културној вредности ових говора.

Дакле, код призренско-тимочких говора, па тиме и код тимочко-лужничког дијалекта и његових говорника, не ради се ни о каквој етничкој нити језичкој посебности, будући да се привидна особеност ове дијалекатске области заснива заправо на својеврсној комбинацији језичких одлика које су распрострањене знатно шире, те нема никаквог основа за евентуално измештање било којих призренско-тимочких говора или њихове целине из српског етничког и језичког корпуса. Термин *ѿорлачки* коришћен је у прошлости у стручној литератури за именовање говора читаве призренско-тимочке дијалекатске области (*југоисточни / ѿорлачки дијалекат* српског језика), дакле – за именовање области која је по своме простирању далеко шири од северног дела тимочко-лужничких говора (односно, од делова општине Књажевац и југоисточног дела општине Зајечар) у њеним оквирима, те се стога употреба овога термина показала као непримерена и термилошки погрешна. Будући да се језик сматра најизразитијим показатељем етничког идентитета, у домаћим научним и стручним текстовима мора се, с једне стране, водити рачуна о јасном, прецизном и аргументованом одређивању према

терминима / називима који нису саставни део терминолошког система српске науке о језику, док се, с друге стране, треба држати утврђеног става српске и словенске дијалектологије, дакле – треба користити назив *призренско-тимочки говори* за *српске говоре призренско-тимочке дијалекатске области*.

Нацрт текста одлуке сачинила је
др Софија Милорадовић,
члан Одбора за стандардизацију српског језика